

**PIWULANG PENDHIDHIKAN KARAKTER
ING CARIYOS-CARIYOS CEKAK RUBRIK MEKARSARI
SKH KEDAULATAN RAKYAT EDISI JANUARI – MARET 2013**

**Dening Pamungkas
08205244106**

Sarining Panaliten

Ancas panaliten punika ngandharaken (1) wujud piwulang pendhidhikan karakter ing cariyos-cariyos cekak rubrik Mekarsari SKH Kedaulatan Rakyat edisi Januari – Maret 2013, (2) relevansi piwulang pendhidhikan karakter ing cariyos-cariyos cekak rubrik Mekarsari SKH Kedaulatan Rakyat edisi Januari – Maret 2013 kalihan isi pendhidhikan karakter Badan Penelitian dan Pengembangan Pusat Kurikulum Kementerian Pendidikan Nasional.

Sumber data panaliten punika cariyos-cariyos cekak rubrik Mekarsari SKH Kedaulatan Rakyat edisi Januari – Maret 2013. Cara ngempalaken data in panaliten punika ngginakaken cara maos, nyathet, saha analisis teks, lajeng data ingkang sampun katemtokaken dipuntegesi maknanipun kanthi nggayutaken data kalihan konteksipun. Absahipun data kalampahan mawi validitas semantik saha reliabilitas lajeng tukar rembug asil mawas dhateng juru ingkang gadhah kasaguhan ing bidhang kasebat.

Asil panaliten punika nedahaken (1) wujud piwulang pendhidhikan karakter ing cariyos-cariyos cekak rubrik Mekarsari SKH Kedaulatan Rakyat edisi Januari – Maret 2013 inggih punika religius, jujur, tepa selira, dhisiplin, sregep nyambut damel, kagungan cipta-ripta (kreatif), mandhiri, raos pengin mangretos, tresna ibu pertiwi, ngormati prestasi, grapyak/komunikatif, ngaruhaken sosial, saha tanggung jawab, (2) piwulang pendhidhikan karakter ing cariyos-cariyos cekak rubrik Mekarsari SKH Kedaulatan Rakyat edisi Januari – Maret 2013 kalihan isi pendhidhikan karakter Badan Penelitian dan Pengembangan Pusat Kurikulum Kementerian Pendidikan Nasional punika jumbuh utawi relevan jalaran wonten tiga welas piwulang saking wolulas piwulang pendhidhikan karakter Kemendiknas ingkang kewrat ing cariyos-cariyos cekak rubrik Mekarsari SKH Kedaulatan Rakyat edisi Januari – Maret 2013.

Pamijining Tembung: piwulang pendhidhikan karakter, cariyos cekak, Mekarsari, Kedaulatan Rakyat

Abstract

The purposes of this study are describe (1) formed the value of educational characters in Mekarsari rubric's short stories at SKH Kedaulatan Rakyat from January until March 2013 issues (2) the relevance of the value from educational characters in these Mekarsari rubric's short stories at SKH Kedaulatan Rakyat due to the content of characters from Badan Penelitian dan Pengembangan Pusat Kurikulum Kementerian Pendidikan Nasional.

The data source of this research is Mekarsari rubric's short stories at SKH Kedaulatan Rakyat from January until March 2013 issues. The methods which used in collecting data are read, take notes, and text analysis after all the data that has been determined also defined by connecting the data with the context itself. Endorsement data using semantic validity and reliability, then discussing the results of the meaning with some competent experts in the field.

The results of this study reveals that (1) formed the value of educational characters in Mekarsari rubric's short stories at SKH Kedaulatan Rakyat from January until March 2013 issues were religious, honest, tolerance, discipline, love working, creative, self help, curiosity, love of country, honor the achievements, communicative, social care, and responsibility, (2) the relevance of the value from educational characters in these Mekarsari rubric's short stories at SKH Kedaulatan Rakyat due to the content of characters from Badan Penelitian dan Pengembangan Pusat Kurikulum Kementerian Pendidikan Nasional is related or relevant because there are thirteen values from eighteen values of Kemendiknas' educational characters. It also deeply contained in the Mekarsari rubric's short stories at SKH Kedaulatan Rakyat from January until March 2013 issues.

Keywords: *value of character education, short stories, Mekarsari, Kedaulatan Rakyat*

A. PURWAKA

Piwulang pendhidhikan karakter punika piwulang ingkang baku saha wigatos kangge mujudaken tiyang ingkang gadhah karakter saha kapribaden ingkang luhur. Kathah kadadosan saha kawontenan ingkang nggegirisi ing masarakat jalaran piwulang pendhidhikan karakter boten kamenggahaken. Pasal 3 Undang-undang Nomor 20 Tahun 2003 bab Sistem Pendidikan Nasional ngandharaken bilih

Pendhidhikan nasional migunani kangge ngrembakaaken kasagedan saha mujudaken watak sarta peradaban bangsa ingkang kagungan aji kanthi purih nyerdhikaken pagesangan bangsa, paangkahipun kangge ngrembakaaken kasagedan siswa supados dados manungsa ingkang

kagungan iman saha takwa dhateng Tuhan Ingkang Maha Esa, kagungan budi pekerti ingkang mulya, sehat, kagungan ngelmi, trampil, kagungan cipta-ripta, mandhiri saha dados warga nagari ingkang demokratis sarta nanggél jawabi (Badan Penelitian dan Pengembangan, Pusat Kurikulum Kementerian Pendidikan Nasional, 2011:5).

Ancas nasional ing inggil punika baku tuwin wigatos. Sabab saking hasti (8) kasagedan siswa ingkang badhe dipunrembakaaken, wonten gangsal kasagedan ingkang magepokan kalihan karakter.

Surat Kabar Harian (SKH) Kedaulatan Rakyat punika sampun eksis wiwit 27 September 1945. *SKH Kedaulatan Rakyat* punika kalebet koran ingkang riwayatipun sampun

panjang tuwin sepuh, pramila kathah masarakat ingkang maos. Masarakat ingkang maos *SKH Kedaulatan Rakyat* punika *lintas dimensi*, ateges saking maneka warni *status sosial*.

Panyerat milih cariyos-cariyos cekak ingkang wonten ing *SKH Kedaulatan Rakyat* minangka sumber data ing panaliten punika jalaran ing taun 2013, kalawarti harian *lokal* ingkang miyosaken cariyos cekak saben minggunipun namung *SKH Kedaulatan Rakyat*. Sabab sanesipun, *SKH kedaulatan Rakyat* punika kalawarti *lokal*, satemah cariyos cekak ingkang wiyos ing kalawarti punika nyerminaken budaya masarakat Jawa.

SKH Kedaulatan Rakyat gadhah maneka warni *rubrik*, salah setunggal ingkang magepokan kalihan basa Jawa inggih punika *rubrik* Mekarsari. *Rubrik Mekarsari SKH Kedaulatan Rakyat* punika *rubrik* kusus ingkang ngewrat bab-bab ingkang migunaaken basa Jawa. Wonten enem *kolom*, inggih punika cerkak utawi cariyos cekak, macapatan saha geguritan, kawruh tembung, pedhalangan, petung Jawa lan pawukon, sarta adiluhung.

Cerkak utawi cariyos cekak saged ngandharaken prakawis pagesangan manungsa saha saged dados sarana kangge nandur piwulang-piwulang pendhidhikan *karakter*. Cariyos cekak kaanggit boten namung minangka waosan kothong utawi waosan tanpa kawruh, nanging ngewrat piwulang-piwulang ingkang saged dipunpendhet manpangtipun.

Ing panaliten punika, panyerat namung nлити cariyos cekak wiyosan Januari ngantos Maret 2013. Cariyos-cariyos cekak ingkang wiyos ing *SKH Kedaulatan Rakyat* ing wulan Januari ngantos Maret 2013 cacahipun kalih welas. Cariyos-cariyos cekakipun

inggih punika (1) “Pepesthen”, (2) “Mumet Sirahku”, (3) “Sasedane Ibu”, (4) “Ngoyak Pat Likur Jam”, (5) “Kaya Orong-Orong Kepidak”, (6) “Dhuh Gusti”, (7) “Aku Kudu Piye?”, (8) “Anakku”, (9) “Wesi Aji”, (10) “Ledhek Srigenter”, (11) “Pakdhe Magister”, (12) “Reuni”.

Rubrik Mekarsari SKH Kedaulatan Rakyat punika salah setunggaling cara ingkang dipunangkahi dening basa saha sastra Jawa kangge ngimbangi ngrembakanipun pirantos pawartos ingkang saya majeng ing jaman *globalisasi*. Bab punika dipunaruhaken sanget ing kasusastran Jawa, jalaran sastra gadhah daya ingkang ageng dhateng cara pikir manungsa.

Sawatawis punika, ngrembakanipun pirantos pawartos ingkang dipunsarengi kalihan majengipun *teknologi* punika gadhah daya dhateng *peradaban* manungsa, inggih punika daya sae saha awon. Nanging, manawi ningali kawontenan masarakat sapunika, kathah tumindak ingkang nyimpang saking piwulang-piwulang luhur, dhasar *moral* bangsa saha *etika*.

Kangge nyuda tuwin ngawekani daya ingkang awon saking *globalisasi*, mila mulangaken piwulang-piwulang pendhidhikan *karakter* wiwit timur dipreluaken sanget. Pendhidhikan *karakter* saged diseselaken utawi dilebetaken ing karya sastra. Karya sastra punika saged dados pirantos kangge mulang. Salah setunggaling cara saged ngangge cariyos cekak ing koran. Cara punika saged ndadosaken dhasar *karakter* ingkang kiyat ing masarakat kangge ngadhepi daya awon ingkang dumugi.

Panaliten ingkang sampun kalamphan dening juru sastra tuwin

juru pendhikhikan saha kabudayan, kathahipun dhateng karya sastra ingkang ngginakaken basa Indonesia. Cariyos cekak ingkang dipuntliti ugi cariyos cekak ingkang ngginakaken basa Indonesia. Panaliten dhateng cariyos cekak ingkang ngginakaken basa Jawa dereng kathah ingkang ngrembag. Sanesipun punika cariyos cekak ingkang ngginakaken basa Jawa ing koran ugi dereng kathah ingkang nlti. Mila kanthi dhasar punika, panaliti nlti bab *Piwulang Pendhidhikan Karakter ing Cariyos-Cariyos Cekak Rubrik Mekarsari SKH Kedaulatan Rakyat Edisi Januari – Maret 2013*, sabab ing taun saha wulan punika pendhidhikan *karakter* santer sanget katepangaken.

B. GEGARAN TEORI

Karakter punika watak, pakulinan, budi pekerti, utawi kapribadenipun tiyang ingkang kawujud saking asil ngugemi sadaya kawicaksanan ingkang dipunpitadosi saha kaginakaken minangka dhasar kangge mawas, mikir, matrab saha numindak (Badan Penelitian dan Pengembangan, Pusat Kurikulum Kementerian Pendidikan Nasional, 2010: 3).

Miturut Khan (2010: 1) pendhidhikan *karakter* punika mulangaken pakulinan cara mikir saha tumindak ingkang ngrencangi tiyang tumrap pagesangan tuwin nyambut damel sesarengan minangka kulawarga, masarakat saha warga negara, saha mbiyantu piyambakipun sadaya supados ndamel katetepan ingkang nanggél jawabi. Ancasipun pendhidhikan *karakter* inggih punika kangge ngrembakaaken piwulang-piwulang ingkang mujudaken *karakter* bangsa. Piwulang punika cumakup

piwulang kangge ngrembakaaken kasagedanipun tiyang supados dados manungsa ingkang panggali, cara pikir, saha tumindakipun sae (Badan Penelitian dan Pengembangan, Pusat Kurikulum Kementerian Pendidikan Nasional, 2011:7).

Badan Penelitian dan Pengembangan, Pusat Kurikulum, Kementerian Pendidikan Nasional (2010:9) sampun ngronce isining pendhidhikan *karakter*, inggih punika: (1) *religius*, (2) jujur, (3) tepa selira, (4) dhisiplin, (5) sregep nyambut damel, (6) kagungan cipta-ripta (*kreatif*), (7) mandhiri, (8) *demokratis*, (9) raos pengin mangretos, (10) semangat kabangsan, (11) tresna ibu pertiwi, (12) ngormati *prestasi*, (13) grapyak/*komunikatif*, (14) tresna ayem tentrem, (15) seneng maos, (16) ngaruhaken *lingkungan*, (17) ngaruhaken *sosial*, (18) tanggel jawab.

Suyanto (2009) ngendika bilih wonten sangang piwulang *karakter* ingkang asalipun saking piwulang-piwulang luhur ingkang *universal*, inggih punika: (1) tresna Tuhan tuwin riptanipun, (2) mandhiri saha tanggel jawab, (3) jujur utawi amanat, (4) kurmat saha sopan, remen darma, (5) seneng tetulung saha gotong royong utawi nyambut damel sesarengan, (6) pitajeng dhateng pribadinipun tuwin sregep nyambut damel, (7) mrawira tuwin adil, (8) sae saha andhap asor, (9) tepa selira, tentrem, saha nyawiji utawi manunggal.

Saking pamanggih ingkang sampun dipunandharaken ing inggil, panaliti ngginakaken piwulang pendhidhikan *karakter* ingkang dipunronce dening Badan Penelitian dan Pengembangan, Pusat Kurikulum, Kementerian Pendidikan Nasional kangge manggihaken gatra utawi

wujud piwulang pendhidhikan *karakter* ing cariyos-cariyos cekak *rubrik Mekarsari SKH Kedaulatan Rakyat*. Alasan panaliti ngginakaken reroncen piwulang pendhidhikan *karakter* saking Badan Penelitian dan Pengembangan, Pusat Kurikulum, Kementerian Pendidikan Nasional inggih punika amargi reroncen piwulang pendhidhikan *karakter* punika sampun kaabsahaken dening pamarentah, saha dipundadosaken pathokan kangge ngetrapaken pendhidhikan *karakter* bangsa ing sadaya pawiyatan pendhidhikan Indonesia.

Lajeng, bab gayutanipun sastra kalihan pendhidhikan *karakter*, miturut Herfanda (2008: 131) sastra punika gadhah daya ingkang ageng kangge ngarahaken miwah ngewahi masarakat, kalebet ewah-ewahan watak utawi *karakter*. Tegesipun, sastra boten namung dados samukawis ingkang paring pasugatan, nanging ugi saged paring *renaissance intelektual* (cara pikir) saha *revolusi* mental.

Yudi Latif (2009) ngandharaken bilih pendhidhikan *karakter* punika kados songsong unen-unen utawi payung *istilah* ingkang ngandharaken sadaya *aspek* pamulangan miwah ngrembakanipun dhiri pribadi. Lajeng ngendikanipun Yudi Latif (2009) pendhidhikan *karakter* punika mbetahaken dhasar kasusastran. Latif (2009) nyebataken bilih dayanipun sastra dhateng pagesangan manungsa boten saged dipunkiringaken, jalaran sastra punika saged ndayani pagesangan saha *standar moral* masarakat.

Lajeng bab pangretosan sastra, kanthi cara *etimologi*, tembung sastra punika saking basa Sanskerta, saking akar tembung “sas-” ing tembung

kriya turunan, tegesipun “ngarahaken, mulang, maringi pitedah utawi dhawuh”. Panambang “-tra” lumrahipun nedahaken “pirantos, sarana”. Dados, sastra punika tegesipun pirantos kange mulang, kitab pitedah, kitab dhawuh utawi pamulangan (Teeuw, 1984: 23). Miturut Ignas Kleden (2004: 8) karya sastra punika gumantung kalihan makna-makna ingkang wonten ing seratan, inggih punika makna *tekstual* saha *referensial*. Dados sastra punika *dialektika* antawisipun kadadosan kalihan makna.

Lajeng wonten jinis sastra ingkang dipunwastani sastra majalah/koran. Wujudipun sastra majalah/koran punika tumunjuk dhateng sadaya gatra karya sastra ingkang kawiyosaken ing majalah/koran. Heryanto ngandharaken bilih unen-unen sastra majalah/koran punika kangge ngandharaken/nunjuk dhateng gancaran, geguritan, utawi *drama* ingkang dipunwiyosaken ing majalah/koran (Heryanto, 1985: 119). Ing panaliten punika, sastra majalah/koran ingkang *dipunanalisis* dipunwatesi ing wujud cariyos cekak, inggih punika cariyos cekak majalah/koran.

Cariyos cekak majalah/koran sampun pikantuk kalenggahan, utawi pikantuk papan ingkang pantes ing masarakat, saha migunani tumrap pamaosipun (Damono, 1983). *Dinamika* pagesangan masarakat *modern* ingkang sarwa cepet tuwin *sibuk*, ndamel masarakat milih gatra sastra ingkang singkat, gampil dipunpahami, nanging gadhah daya ingkang ageng kangge mahyakaken pamanggih ingkang maneka warni tuwin wiyar.

Majalah/koran punika ndayani cariyos cekak ing susunan basa tuwin sastranipun. Kadosta pamilihan *tema*, cariyos cekak pikantuk daya saking *aktualitas* pawartos majalah/koran, saha sempitipun *kolom* cariyos cekak nyababaken panyerat boten saged mbangun cariyos kanthi *optimal*.

Miturut Suminto A. Sayuti (2000: 9) cariyos cekak punika maosipun saged rampung kanthi salenggahan, saha cariyosipun radi saged miyosaken daya tartamtu ing dhiri pamaos. Edgar Allan Poe (ing Suyanto, 2012: 46) gadhah pamanggih bilih cariyos cekak punika cariyos ingkang wujudipun gancaran tur cekak. Ukuran cekak punika *relatif*. Nanging Edgar Allan Poe nedahaken bilih ukuran cekak punika rampung dipunwaos salenggahan, kinten-kinten setunggal jam. Hamid Hasan Lubis (1994: 151) ngendika bilih cariyos cekak punika nyariosaken samukawis ingkang wigatos mawon, kangge ngandharaken pengalaman jiwa saha kadadosan ingkang jumangkah.

Setunggal cariyos cekak lumrahipun gadhah alur ingkang dipuntata ing setunggal kadadosan (Suminto A. Sayuti: 2000). Afendy Widayat (2011) ngandharaken bilih alur cariyos cekak langkung rapet saha pokok pikiran utawi pokok cariyosipun namung setunggal, katata ing kadadosan ingkang dipunlampahi dening paraga utaminipun. Sanesipun punika, mutu watak paraga ing cariyos cekak awis ngrembaka ngantos kebak amargi pangriptanipun piyambak kirang gadhah wekdal. Ringkesipun, miturut Suminto A. Sayuti (2000) cariyos cekak punika nedahaken mutu ingkang sipatipun *compression* “pemadatan”, *concentration* “pemusatan”, saha *intensity*

“pendalaman”, ingkang sadayanipun ginayut kalihan panjangipun cariyos saha *kualitas struktural* ingkang tinandha dening panjangipun cariyos. Sumardjo saha Saini (1997: 36) ngrembag bab ciri cariyos cekak, inggih punika sipatipun *fiksi, naratif*, saha gadhah kesan tunggal. Tarigan (1985: 177) nyukani ciri-ciri cariyos cekak punika kedah ngewrat *interpretasi* pangripta tuwin gagasanipun bab pagesangan, kanthi cara langsung saha boten langsung, kadadosan nguwaosi alur cariyos, wonten tokoh utami, saha wonten setunggal panggalih.

C. CARA PANALITEN

Adhedhasar prakawis saha ancasipun panaliten, jinis panaliten ingkang kaginakaken dening panyerat inggih punika panaliten *kualitatif*, kanthi gatra panaliten *deskriptif*. Miturut Bogdan saha Taylor (liwat Moleong, 1995: 3) panaliten *kualitatif* punika ngasilaken data *deskriptif*, ingkang wujudipun tembung-tembung ingkang kaserat utawi pocapan saha tumindak ingkang saged dipunpirsani saking pinten-pinten tiyang. Ciri panaliten *kualitatif* inggih punika wujud datanipun punika data *verbal* ingkang wujud datanipun arupi tembung-tembung utawi gambar. Lumrahipun data punika boten tumata saha *relatif* langkung kathah.

Kadadosan-kadadosan ing cariyos-cariyos cekak punika kawawas minangka jejer kanthi dhasar kadadosan ingkang nyata. Piwulang-piwulang pendhidhikan *karakter* dipunpirsani saking wawasanipun panaliti, *narasi* pangripta, saha paraga-paraga ing cariyos-cariyos cekak,

lajeng panaliti paring andharan kanthi wujud *deskriptif kualitatif*.

Data ing panaliten punika data *kualitatif* ing cariyos-cariyos cekak *rubrik Mekarsari SKH Kedaulatan Rakyat edisi Januari – Maret 2013*. Data *kualitatif* wonten ing perangan *teks* cariyos cekak ingkang ngewrat piwulang-piwulang pendhidhikan *karakter*.

Piwulang-piwulang pendhidhikan *karakter* punika panyerat watesi dados wolulas piwulang, inggih punika *religius*, jujur, tepa selira, dhisiplin, sregep nyambut damel, kagungan cipta-ripta (*kreatif*), mandhiri, *demokratis*, raos pengin mangretos, semangat kabangsan, tresna ibu pertiwi, ngormati *prestasi*, grapyak/*komunikatif*, tresna ayam tentrem, seneng maos, ngaruhaken *lingkungan*, ngaruhaken *sosial*, saha tanggel jawab.

Panaliten punika panaliten pustaka, amargi ingkang dados sumber data inggih punika koran. Sumber data ingkang kaginakaken ing panaliten punika cariyos-cariyos cekak *rubrik Mekarsari SKH Kedaulatan Rakyat edisi Januari – Maret 2013*. Cacahipun cariyos cekak ingkang *dipunanalisis* wonten kalih welas. Cariyos-cariyos cekakipun inggih punika (1) “Pepesthen” anggitanipun Trimman Laksana, (2) “Mumet Sirahku” anggitanipun M. Haryadi Hadipranoto, (3) “Sasedane Ibu” anggitanipun Soegiyono M. S., (4) “Ngoyak Pat Likur Jam” anggitanipun Pawit Mulyadi, (5) “Kaya Orong-Orong Kepidak” anggitanipun Lina Indriawati Santoso, (6) “Dhuh Gusti” anggitanipun Sasangka Rh, (7) “Aku Kudu Piye?” anggitanipun Eny M. S., (8) “Anakku” anggitanipun Rita Nuryanti, (9) “Wesi Aji” anggitanipun Sumarno, (10) “Ledhek Srigenter”

anggitanipun Purwadmadi, (11) “Pakdhe Magister” anggitanipun Budi Wahyono, (12) “Reuni” anggitanipun Trimman Laksana. Cariyos-cariyos cekak kasebat madeg piyambak saha boten wonten sesambetan.

Piranti panaliten punika pirantos kangge ngempalaken data, ingkang gadhah sipat “saged netepaken” (Moleong, 1995). Arikunto (1997: 150) ugi ngendika bilih piranti panaliten punika pirantos ingkang kaginakaken dening panaliti kangge ngempalaken data supados panyambut damelanipun langkung gampil saha asilipun langkung sae, tegesipun supados langkung tliti, komplit saha tumata, satemah langkung gampil dipunolah.

Kangge mbiyantu panaliten punika, panaliti ngginakaken kertos data minangka pirantos. Kertos data kaginakaken kangge nyathet, utawi nyerat asiling maos supados langkung gampil anggenipun ngempalaken data. Data ingkang kaserat ing kertos data punika data ingkang wonten sambet rapetipun kalihan piwulang pendhidhikan *karakter*.

Analisis data panaliten punika ngginakaken cara *deskripsi kualitatif*. Cara punika kaginakaken amargi panaliti pikantuk data ingkang sipatipun *kualitatif*, inggih punika data *verbal* ingkang wujudipun tembung-tembung, ukara, saha andharanipun punika wujudipun *deskripsi*.

Urut-urutanipun *analisis* data inggih punika: (1) ngempalaken sumber data inggih punika cariyos-cariyos cekak *rubrik Mekarsari SKH Kedaulatan Rakyat edisi Januari – Maret 2013*. Panyerat ngempalaken cariyos-cariyos cekak punika liwat cara motret. Mbaka setunggal cariyos cekak panyerat potret ngangge

suryakantha, (2) maos saben cariyos cekak kanthi tliti saha langsung ngempalaken data kanthi cara madosi sarta paring tandha ing pethilan-pethilan cariyos cekak ingkang ngewrat piwulang pendhidhikan *karakter*, (3) nyukani tandha ing pethilan-pethilan cariyos cekak ingkang ngewrat piwulang pendhidhikan *karakter*, (4) *nganalisis* saha paring makna, utawi *nginterpretasi* data ingkang jumbuh miturut gegaran *teori*, (5) nggolongaken piwulang-piwulang pendhidhikan *karakter* cariyos-cariyos cekak *rubrik Mekarsari SKH Kedaulatan Rakyat edisi Januari – Maret 2013* ing kertos data ingkang awujud tabel, (6) mbaka setunggal cariyos-cariyos cekak *rubrik Mekarsari SKH Kedaulatan Rakyat edisi Januari – Maret 2013* dipunrembag, (7) *ndeskripsiaken* piwulang-piwulang pendhidhikan *karakter* ingkang kewrat ing cariyos-cariyos cekak *rubrik Mekarsari SKH Kedaulatan Rakyat edisi Januari – Maret 2013*, (8) ngandharaken jumbuhipun cariyos-cariyos cekak *rubrik Mekarsari SKH Kedaulatan Rakyat edisi Januari – Maret 2013* kalihan isi pendhidhikan *karakter* Badan Penelitian dan Pengembangan Pusat Kurikulum Kementerian Pendidikan Nasional, (9) paring dudutan asil *analisis* bab piwulang-piwulang pendhidhikan *karakter* ing cariyos-cariyos cekak *rubrik Mekarsari SKH Kedaulatan Rakyat edisi Januari – Maret 2013*.

Kangge ngabsahaken data, panaliti ngginakaken *validitas semantik* saha *reliabilitas*. Data panaliten punika dipunpriksa kanthi cara *validitas semantik*. Miturut Endraswara (2011: 164) *validitas*

semantik punika ngukur tingkat *kesensitifan* makna *simbolik* ingkang ginayut kalihan *konteks*. Liwat *validitas semantik* saged dipunpirsani data ingkang ngewrat piwulang pendhidhikan *karakter* ingkang trep kalihan *konteksupun*, ingkang wujudipun tembung-tembung tuwin ukara. *Validitas semantik* saged kagayuh manawi teges *semantikipun* jumbuh kalihan sumbering pesen, tiyang ingkang nampi pesen utawi *konteks* sanesipun saking data ingkang dipuntliti (Krippendorf, 1991: 75). Kangge mangretosi *validitas* data mila kasuwunaken *expert judgement* dhateng jurunipun, inggih punika *dosen pembimbing*.

Reliabilitas (Azwar, 2011: 4) punika tumunjuk dhateng *konsistensi* saha *stabilitas* biji asil *skala* ukuran tartamtu. *Reliabilitas* ingkang kaginakaken inggih punika *intra-rater* saha *inter-rater*. *Reliabilitas intra-rater* inggih punika nyermati data malih kanthi premati kangge manggihaken data ingkang asilipun tetep, boten ewah, ngantos *reliabel* saestu. *Reliabilitas inter-rater* inggih punika tukar rembug saha kawruh dhateng Dendy Cipto Setya Budi, S.S minangka *akademisi sastra* ingkang *kompeten* ing bidhang sastra, mliginipun cariyos cekak supados pikantuk pasarujukan asil panaliten.

D. ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGAN

Irah-irahan : Pepesthen

Panganggit : Trimana Laksana

Pamuladi, minangka paraga utami punika panganggit sastra Jawa ingkang sampun misuwur ing njaban rangkah, kadosta Suriname. Cerkak punika nyariosaken glenak-glenikipun

Pamuladi nalika ing bandara Soekarno-Hatta. Pamuladi badhe kondur dhateng Yogyakarta, nanging kedah ngentosi kalih jam ing bandara. Kangge nylamur wekdal, piyambakipun uthak-uthik laptop. Pamuladi ugi kemutan wiwitan piyambakipun nyerat sastra Jawa ngantos dumugi ing tlatah Suriname.

Angen-angenipun Pamuladi pating kumleyang, dumadakan mandheg amargi mireng swantenipun Rita Pratiwi, wanodya ingkang nate dipuntresnani, saweg jagongan kalihan kancanipun, Dayu. Wasana, Pamuladi kalihan Rita Pratiwi kepanggih, nanging namung cepet, amargi kedah mlebet pesawat. Ing Yogyakarta, Pamuladi kasuwun nembung pacangan putranipun, ateges nglamar kangge putranipun. Nalika dumugi ing dalemipun calon besan, jebul calon besanipun Pamuladi punika wanodya ingkang nate dipuntresnani dening piyambakipun, Rita Pratiwi.

Irah-irahan : Mumet Sirahku

Panganggit : M. Haryadi Hadipranoto

Wahyuni, paraga utami, punika mirsani Pramono, priya ingkang nate dipuntresnani, mlampah kalihan tiyang wadon nem ing pasar Beringharjo. Entha-enthanipun Wahyuni dhateng Pramono, sasampunipun kanggeg, pagesanganipun Pramono bakal kados layanan tatas. Nanging Wahyuni jebul lepat, Pramono malah saya teteg panggalhipun. Sejatosisipun Wahyuni rumaos getun rumiyin pisah kalihan Pramono, malah milih priya sanes ingkang katon sugih saha mrebowani, nanging jebul taksih gadhah garwa tuwin putra.

Wahyuni saha Pramono punika kanca sekantor. Ing kantor Wahyuni

nguda raos bab prakawis punika dhateng kancanipun, Sekar. Sekar, ingkang sejatosipun sampun mangretos seleh lenggahing prakawis, namung saged nglerem-ngleremi Wahyuni, saha paring pamrayogi tuwin panyaruwe. Nanging Wahyuni malah salah tampa, piyambakipun ndugi bilih Sekar kalihan Pramono punika wonten sesambetan batos.

Irah-irahan : Sasedane Ibu

Panganggit : Soegiyono M.S

Garwanipun Bu Sindu sampun seda. Piyambakipun gadhah tigang putra, Bima, Permadi, saha Jalu. Bima sampun sesomahan kalihan Arimbi, Permadi bebrayatan kalihan Srikandhi, saha Jalu, taksih legan nanging nyambut damel ing Jakarta.

Bu Sindu gerah, amargi yuswanipun sampun sepuh. Inkang asring ngancani saha ngrumat Bu Sindu punika Bima tuwin Arimbi. Permadi tuwin Srikandhi, sanajan ta cedhak, nanging awis ngancani biyungipun.

Amargi gerahipun Bu Sindu boten saya mendha, Bima ngasta Bu Sindu dhateng rumah sakit. Inkang asring ngancani punika inggih Bima saha Arimbi. Bilih Srikandhi punika kirang grengseng, manawi Permadi punika amargi panyambut damelanipun, satemah kirang saged ngancani biyungipun, sanajan ta Srikandhi saha Permadi punika sami-sami guru.

Kacariyos, Bu Sindu seda. Ing dinten pangrukti, wragadipun dipunsaguhi dening Srikandhi. Nanging sasampunipun layatan, arta layat saking para tamu dipunbekta Srikandhi. Malah ngantos titi mangsanipun pengetan, ingkang cucul beya punika inggih Bima tuwin Arimbi.

Wasana, warungipun Bima tuwin Arimbi saya dangu saya ageng. Kosok wangsulipun, kulawarganipun Permadi tuwin Srikandhi malah boten tentrem. Ing sawijining dinten, Srikandhi kecopetan, saha Permadi tabrakan. Pungkasan, Bima ingkang dipunsambati.

Irah-irahan : Ngoyak Pat Likur Jam

Panganggit : Pawit Mulyadi

Lukito, guru tetep salah sawijining SMA katon sruntut. Sabab sekolahipun namung pikantuk tigang kelas, punika mawon kelas kera. Piyambakipun ugi mundhut jaran wesi, punika ingkang damel bingung. Sabab, sampun ngentha tunjangan profesi, nanging kawontenanipun malah boten pikantuk kawan likur jam.

Kacariyos, Lukito pikantuk wara-wara saking kancanipun, Pak Hadi, bilih Pak Mail, kepala sekolah nunggal sedulur nem kalihan sekolahipun, saweg pados guru. Lukito rikat sowan Pak Mail, lajeng dipunsarujuki dening Pak Mail.

Lukito ngasta kalih sekolah. Papan setunggal kalihan setunggalipun tebih sanget. Kajawi punika, badanipun Lukito ugi sampun ringkih. Ndilalah, nalika jawah, Lukito tuwin jaran wesinipun kepleset, kajawi marginipun lunyu, ugi wonten bocah sekolah ingkang nyabrang tidha-tidha. Wasana, Lukito pikantuk tatu ing badanipun.

Irah-irahan: Kaya Orong-Orong Kepidak

Panganggit : Lina Indriawati Santoso

Pak Sarju gadhah wayah, namanipun Wicak. Ing sajuga hari, Pak Sarju ndukani Wicak, amargi Wicak micara boten sopan, inggih punika “kampret”. Wicak ngantos nangis, kamisesegen. Pak Sarju ndugi,

Wicak punika ketularan kanca-kancanipun.

Ing wasana cariyos, nalika dipunpadosi sumberipun saking pundi Wicak kepireng tembung “kampret” punika, wangsulanipun ndamel kaget ingkang panggali. Wicak, bocah cilik ingkang lugu ngandharaken bilih piyambakipun kepireng tembung “kampret” punika saking Pak Sarju, nalika Pak Sarju nyapa Pakdhe Waris. Sadaya kulawarga kaget. Dumadakan pasuryanipun Pak Sarju katon peteng.

Irah-irahan : Dhuh Gusti

Panganggit : Sasangka Rh

Rusdi, yuswanipun pitu likur taun. Piyambakipun grapyak sanget. Sanajan ta panyambut damelanipun ing Jakarta, nanging Rusdi taksih srawung kalihan kanca-kancanipun ngginakaken facebook. Saking facebook ugi piyambakipun tepang kalihan wanodya, asmanipun Kinanthi. Katon sambung, Rusdi mantep badhe nglamar Kinanthi.

Kekalihipun cuti saha wangsul sesarengan, Sami kepingin matur dhateng tiyang sepuhipun bilih kekalihipun punika sampun samekta sesomahan. Ngantos titi wancinipun, Rusdi sowan dhateng biyungipun Kinanthi. Rusdi blaka suta cariyos bab dhiri pribadi, sarasilah saha kulawarganipun.

Biyungipun Kinanthi kaget tuwin mbatos bilih Rusdi punika putranipun piyambak. Piyambakipun kemutan wekdal ingkang sampun kapengker. Nalika emut, biyungipun Kinanthi, Ratri, ngendika bilih prayogi manawi Rusdi boten nglajengaken sesambetanipun kalihan Kinanthi. Rusdi kasuwun kondur.

Sasampunipun kadadosan punika, Kinanthi ical katilep bumi. Boten dipunmangertosi pawartosipun.

Wasana, kepireng bilih Kinanthi sampun dados panganten kalihan tilas kancanipun sekolah. Panggalhipun tatu. Sanajan ugi biyungipun Kinanthi, Ratri.

Irah-irahan : Aku Kudu Piye?

Panganggit : Eny M.S

Retno, yuswa 32 taun, paraga utami ing cariyos cekak punika taksih legan. Boten amargi boten pajeng, nanging Retno sampun kathah sesambetan asmara. Sampun kathah priya ingkang dados pacar, nanging mesthi kanggeg. Mila, Retno milih legan rumiyin.

Kacariyos ing kantoripun Retno, wonten karyawan enggal, asmanipun Purwadi. Boten ngangge wekdal ingkang dangu, Purwadi nyelaki Retno, saha ngajak sesomahan.

Sasampunipun sambet tresna, Purwadi ngajak Retno nuweni rayinipun. Rayinipun Purwadi sakit asmara. Piyambakipun dereng saged nyupekaken pacaripun ingkang sampun tindak Kalimantan tuwin boten wonten pawartosipun. Jebul, nalika dumugi ing papan rayinipun Purwadi. Rayinipun Purwadi (Budi) punika tilas pacaripun Retno.

Irah-irahan : Anakku

Panganggit : Rita Nuryanti

Miranti, putranipun Sarman, badhe dipunlamar dening Toni, pacaripun. Sarman kaget, amargi pangantos-antosipun kepengin Miranti nyambut damel rumiyin supados saged ngrencangi tiyang sepuhipun ngewragadi Parno, rayinipun Miranti.

Miranti lajeng nyuwun dhateng Sarman. Sarman boten saged kumecap. Kacariyos, Sarman sade sabin kangge wragad akad saha resepsinipun Miranti. Sarman dipunjanjeni dening Miranti bilih sadaya beya akad tuwin resepsi punika

bakal kagantos. Nanging ngantos pungkasan, Miranti tuwin Toni kesesa tindak Kalimantan. Lajeng tagihan beya shooting, tanggel jawabipun dhateng Sarman. Piyambakipun mumet tuwin bingung dhateng kawontenanipun.

Irah-irahan : Wesi Aji

Panganggit : Sumarno

Seno, bakul gegaman ing pasar Wage, nalika sarapan ing soto ngandhapipun ringin celak pasar, kepireng bilih anggota dewan kacepeng dening KPK. Wonten ingkang ngendika bilih anggota dewan wau kecepeng, amargi duwung Kyai Megatruh darbenipun anggota dewan wau ical tanpa sabab. Sinten mawon ingkang pikantuk duwung punika bakal dados tiyang ageng tur kajen.

Kacariyos, nalika dalu, Seno dipunampiri dening Parmin. Parmin cariyos bilih wau sonten nalika ing bulak, dumadakan wonten duwung ing sisihipun. Seno ndugi bilih duwung punika Kyai Megatruh. Lajeng Seno ngreka daya, nyuwun dhateng Parmin supados duwungipun kadarbe Seno. Nanging Parmin tetep teteg, duwungipun boten bakal dipuncaosaken dhateng Seno.

Dumugi wekdalipun rondha, Seno mlipir. Tumuju griyanipun Parmin, badhe nyolong duwungipun. Nanging kadenangan dening biyungipun Parmin. Seno mlajeng, kecemplung blumbang, duwung ingkang sampun kabekta dening Seno, dumadakan ical.

Irah-irahan : Ledhek Srigenter

Panganggit : Purwadmadi

Ing desa Karangasari, wonten ledhek ingkang namanipun Srigenter. Pasuryanipun ayu tur manis. Kanjeng Reksamenggala sampun paring dhawuh dhateng demang Karangasari supados paring tiyang sepuhipun

Srighenter tandha peningset. Nanging Srighenter taksih dereng paham.

Nalika adicara tayuban, demang Karang Sari paring pirsu dhateng Srighenter bilih Kanjeng Reksa ngersakaken Srighenter. Srighenter kaget, lajeng mlajeng kamigilan. Demang Karang Sari saha Kanjeng Reksamenggala sami ngoyak.

Ing tengah margi, playunipun Kanjeng Reksamenggala kandheg, amargi wonten Kanjeng Reksapradapa, bupati Manyaran, kadang tarunanipun. Piyambakipun nyaosi pirsu dhateng Kanjeng Reksamenggala bilih Srighenter punika rah lembu petengipun, ateges Srighenter punika putranipun Kanjeng Reksapradapa.

Irah-irahan : Pakdhe Magister

Panganggit : Budi Wahyono

Sarjono, sarjana enggal, saweg guyonan kalihan kanca-kancanipun, bab paring titel ing sangajenging asma. Pikiripun, titel punika boten radi wigatos. Nanging las-lasan taun salajengipun, Sarjono saweg paham bilih titel punika wigatos. Titel sampun dados simbol grad.

Garwanipun, nyengkuyung Sarjono supados kuliah malih, nglajengaken S2. Kacariyos, Sarjono kuliah malih. Kathah kawontenan ingkang lucu ugi nganyelaken. Sarjono tetep gumregah. Boten keraos, minggu, wulan, pinten-pinten wulan, ujug-ujug sampun ujian tesis. Nalika Sarjono maringi pirsu bilih piyambakipun bakal nyandhang titel magister, kulawarganipun kaget tur bingah sanget.

Irah-irahan : Reuni

Panganggit : Trimana Laksana

Cariyos cekak punika nyariosaken bab barang-barang ingkang wonten mall, kadosta, sepatu, tas, clana jins,

tuwin sapanunggilipun. Barang-barang sami tawi miwah umuk nalika wonten tiyang ingkang milih. Barang ingkang kapilih punika rumaos unggul.

Kacariyos, gilir gumantining wekdal, ing papan barang lawas, barang-barang ingkang rumiyin wonten ing mall sapunika ing papan enggal, barang bekas. Sedaya sami nguda raos bab pengalamanyipun.

Sasampunipun teks kawaos, kacathet data ingkang trep dipunmaknani, panyerat manggihaken wujud piwulang pendhidhikan karakter ing cariyos-cariyos cekak rubrik Mekarsari SKH Kedaulatan Rakyat edisi Januari-Maret 2013 ingkang ngewrat tema asmara, nasionalisme, sembah bekti dhateng tiyang sepuh, saha pendhidhikan. Wujud piwulang-piwulang punika kapantha dados tiga welas piwulang pendhidhikan karakter ingkang kadudut saking kadadosan cariyos ingkang katindakaken dening paraga-paraga saha narasi pangripta ingkang wonten ing cariyos-cariyos cekak rubrik Mekarsari SKH Kedaulatan Rakyat edisi Januari-Maret 2013.

Piwulang-piwulang punika cumakup piwulang religius, jujur, tepa selira, dhisiplin, sregep nyambut damel, kagungan cipta-ripta (kreatif), mandhiri, raos pengin mangretos, tresna ibu pertiwi, ngormati prestasi, grapyak/komunikatif, ngaruhaken sosial, saha tanggel jawab.

Piwulang pendhidhikan karakter religius punika kapantha dados tigang titikan, inggih punika (1) raos tresna dhumateng Gusti ingkang ageng sanget, (2) patrap saha tumindak remen darma miwah ngormati leluhur, (3) patrap saha tumindak ikhlas. Raos tresna dhumateng Gusti ingkang ageng

sanget katingal ing nomor data 1 cariyos cekak “Mumet Sirahku” kolom 3 pada 4. Patrap saha tumindak remen darma miwah ngormati leluhur katon ing nomor data 2 cariyos cekak “Sasedane Ibu” kolom 3 pada 12. Patrap saha tumindak ikhlas saged dipuntingali ing nomor data 3 cariyos cekak “Sasedane Ibu” kolom 3 pada 12.

Piwulang pendhidhikan *karakter* jujur punika kapantha dados tigang titikan, inggih punika (1) patrap saha tumindak mangretos tuwin ngakeni kelapatanipun, (2) patrap saha tumindak blaka suta dhateng tiyang sanes, (3) patrap saha tumindak nyaosi pirsu tiyang sanes bab pengalamipun. Patrap saha tumindak mangretos tuwin ngakeni kalepatanipun punika saged dipuntingali ing nomor data 4 cariyos cekak “Sasedane Ibu” kolom 1 pada 9. Patrap saha tumindak blaka suta dhateng tiyang sanes punika katon ing nomor data 5 cariyos cekak “Dhuh Gusti” kolom 2 pada 1. Patrap saha tumindak nyaosi pirsu tiyang sanes bab pengalamipun saged dipuntingali ing nomor data 6 cariyos cekak “Dhuh Gusti” kolom 3 pada 1, saha nomor data 7 kolom 3 pada 4. Patrap saha tumindak nyaosi pirsu tiyang sanes bab pengalamipun ugi saged dipunpirsani ing nomor data 8 cariyos cekak “Wesi Aji” kolom 2 pada 4, tuwin nomor data 9 cariyos cekak kolom 2 pada 4. Patrap saha tumindak nyaosi pirsu tiyang sanes bab pengalamipun ugi saged dipuntingali ing nomor data 10 cariyos cekak “Ledhek Srigenter” kolom 3 pada 15.

Piwulang pendhidhikan *karakter* tepa selira titikanipun wonten setunggal, inggih punika patrap saha

tumindak ngajeni tiyang sanes minangka sesami manungsa. Patrap saha tumindak ngajeni tiyang sanes minangka sesami manungsa saged dipuntingali ing nomor data 11 cariyos cekak “Kaya Orong-Orong Kepidak” kolom 3 pada 9. Titikan patrap saha tumindak ngajeni tiyang sanes minangka sesami manungsa ugi saged dipunpirsani ing nomor data 12 cariyos cekak “Aku Kudu Piye?” kolom 1 pada 2. Piwulang pendhidhikan *karakter* tepa selira ingkang titikanipun patrap saha tumindak ngajeni tiyang sanes minangka sesami manungsa ugi saged dipuntingali ing nomor data 13 cariyos cekak “Sasedane Ibu” kolom 2 pada 1.

Piwulang pendhidhikan *karakter* dhisiplin ugi namung wonten setunggal titikan, inggih punika patrap saha tumindak paring piwulang dhateng wayah supados patuh tuwin saged micara sae. Titikan piwulang punika dipunmahyakaken ing cariyos cekak “Kaya Orong-Orong Kepidak” nomor data 14 kolom 1 pada 3.

Piwulang pendhidhikan *karakter* sregep nyambut damel dipunperang dados kalih titikan, inggih punika (1) tumindak ingkang nedahaken pamarsudi ingkang wignya saha sambada, (2) pocapan ingkang nedahaken bilih piyambakipun remen nyambut damel. Tumindak ingkang nedahaken pamarsudi ingkang wignya saha sambada saged dipunpirsani ing nomor data 15, 16, 17, 18, 20, saha 21. Piwulang pendhidhikan *karakter* sregep nyambut damel ingkang titikanipun tumindak ingkang nedahaken pamarsudi ingkang wignya saha sambada ing nomor data 15 punika wonten ing cariyos cekak “Pakdhe Magister” kolom 3 pada 1. Piwulang punika ugi wonten ing cariyos cekak

“Kaya Orong-Orong Kepingak” nomor data 16 kolom 1 pada 11, saha ing nomor data 17 kolom 2 pada 3.

Taksih titikan ingkang sami, ugi saged kapanggihaken ing nomor data 18 cariyos cekak “Aku Kudu Piye?” kolom 1 pada 2. Ing cariyos cekak “Wesi Aji” katon piwulang pendhidhikan *karakter* kanthi titikanipun tumindak ingkang nedahaken pamarsudi ingkang wignya saha sembeda ing nomor data 20 saha 21 kolom 1 pada 1.

Titikan salajengipun inggih punika pocapan ingkang nedahaken bilih piyambakipun remen nyambut damel. Titikan punika saged katingal ing nomor data 19 cariyos cekak “Aku Kudu Piye?” kolom 2 pada 1.

Piwulang pendhidhikan *karakter* kagungan cipta-ripta (*kreatif*) punika titikanipun tumindak ingkang ngasilaken cara utawi asil ingkang enggal ing panyambut damelan, ingkang saged dipuntingali ing nomor data 22 cariyos cekak “Aku Kudu Piye?” kolom 3 pada 2, saha nomor data 23 cariyos cekak “Pepesthen” kolom 1 pada 2.

Piwulang pendhidhikan *karakter* mandhiri punika wonten kalih titikan, inggih punika (1) pocapan ingkah nedahaken bilih piyambakipun sampun mapan ingkang wonten ing nomor data 24 cariyos cekak “Aku Kudu Piye?” kolom 1 pada 1, (2) tumindak ingkang nedahaken bilih piyambakipun saged nyamektakaken daganganipun piyambak ingkang katingal ing nomor data 25 cariyos cekak “Wesi Aji” kolom 1 pada 1.

Piwulang pendhidhikan *karakter* raos pengin mangretos punika wonten tigang titikan, inggih punika (1) pocapan saha tumindak ingkang kepengin mangretos langkung lebet

bab tumindakipun tiyang sanes, saged katingal ing nomor data 26 cariyos cekak “Kaya Orong-Orong Kepingak” kolom 3 pada 3, (2) patrap saha tumindak ingkang kepengin mangretos langkung lebet bab curiga, katingal ing nomor data 27 saha 28 cariyos cekak “Wesi Aji” kolom 1 saha 2, pada 6, (3) patrap saha tumindak ingkang kepengin mangretos dhateng kawontenan dhiri pribadinipun, katon ing nomor data 29 cariyos cekak “Ledhek Srigenter” kolom 2 pada 3.

Piwulang pendhidhikan *karakter* tresna ibu pertiwi punika wonten kalih titikan, inggih punika (1) patrap saha tumindak ingkang mapanaken prakawis bangsa tuwin nagari langkung utami tinimbang dhiri pribadi miwah kulawarga, katon ing nomor data 30 cariyos cekak “Aku Kudu Piye?” kolom 3 pada 4, (2) patrap saha tumindak ingkang nedahaken kasetyan, aruh, saha ngajeni *lingkungan fisik, sosial*, tuwin budaya bangsanipun, ingkang katingal ing nomor data 31, 32, 33, cariyos cekak “Reuni” kolom 1 pada 4, kolom 2 pada 7, saha 9.

Piwulang pendhidhikan *karakter* ngurmati *prestasi* punika wonten kalih titikan, inggih punika (1) patrap saha tumindak ingkang nyengkuyung dhiri pribadi supados ngasilaken samukawis ingkang migunani kangge dhiri pribadi, masarakat, saha bangsa tuwin nagari, katon ing nomor data 34 cariyos cekak “Pepesthen” kolom 1 pada 5, nomor data 38 cariyos cekak “Pakdhe Magister” kolom 1 pada 3 saha nomor data 39 kolom 3 pada 4, (2) patrap saha tumindak ingkang ngakeni karya utawi *prestinipun* tiyang sanes, katon ing cariyos cekak “Pepesthen” nomor data 35 kolom 1 pada 5, saha nomor data 36 kolom 3

pada 11. Ugi ing nomor data 37 cariyos cekak “Aku Kudu Piye?” kolom 3 pada 6.

Piwulang pendhidhikan *karakter* grapyak/*komunikatif* titikanipun patrap saha tumindak ingkang ngatonaken raos remen saha celak dhateng tiyang sanes, katon ing nomor data 40 cariyos cekak “Dhuh Gusti” kolom 1 pada 2, ing nomor data 41 cariyos cekak “Ngoyak Pat Likur Jam” kolom 3 pada 1, saha ing cariyos cekak “Aku Kudu Piye?” nomor data 42 kolom 1 pada 3, saha nomor data 43 tuwin 44 kanthi kolom 2 pada 1.

Piwulang pendhidhikan *karakter* ngaruhaken *sosial* punika titikanipun wonten kalih, inggih punika (1) patrap saha tumindak ingkang kepingin maringi pambiyantu dhateng tiyang sanes saha masarakat ingkang mbetahaken, katon ing cariyos cekak “Sasedane Ibu” nomor data 45, 46, 47 kanthi kolom 1 pada 1 miwah kolom 2 pada 3. Ing nomor data 52 cariyos cekak “Wesi Aji” kolom 3 pada 14 saha nomor data 53 cariyos cekak “Ledhek Srigenter” kolom 3 pada 3 ugi katingal titikan piwulang punika, (2) patrap saha tumindak ngaruhaken kawontenan *fisik* tuwin *psikis* tiyang sanes, ingkang katon ing cariyos cekak “Dhuh Gusti” nomor data 48 kanthi kolom 3 pada 2, saha ing cariyos cekak “Aku Kudu Piye?” nomor data 49 saha 50, kolom 1 pada 3 tuwin kolom 3 pada 1, sarta ing nomor data 51 cariyos cekak “Wesi Aji” kanthi kolom 3 pada 14.

Piwulang pendhidhikan *karakter* salajengipun inggih punika tanggel jawab, piwulang punika gadha kalih titikan, (1) patrap minangka tiyang sepuh/langkung sepuh, ingkang saged dipuntingali ing nomor data 54 cariyos cekak “Mumet Sirahku” kolom 3 pada

2, saha ing nomor data 56 cariyos cekak “Aku Kudu Piye?” kanthi kolom 3 pada 2, (2) pocapan ingkang nedahaken bilih tiyang sanes punika tanggel jawab, saged dipuntingali ing nomor data 55 cariyos cekak “Aku Kudu Piye?” kolom 1 pada 3.

Wujud piwulang pendhidhikan *karakter* (1) religius, wonten ing cariyos cekak kanthi irah-irahan *Mumet Sirahku* saha *Sasedane Ibu*, (2) jujur, ingkang wonten ing cariyos cekak kanthi irah-irahan *Sasedane Ibu*, *Dhuh Gusti*, *Wesi Aji*, saha *Ledhek Srigenter*, (3) tepa selira, wonten ing cariyos cekak kanthi irah-irahan *Kaya Orong-Orong Kepidak*, *Sasedane Ibu*, saha *Aku Kudu Piye?*, (4) dhisiplin, wonten ing cariyos cekak kanthi irah-irahan *Kaya Orong-Orong Kepidak*, (5) sregep nyambut damel, wonten ing cariyos cekak kanthi irah-irahan *Pakdhe Magister*, *Kaya Orong-Orong Kepidak*, *Aku Kudu Piye?*, saha *Wesi Aji*, (6) kagungan cipta-ripta/*kreatif*, wonten ing cariyos cekak kanthi irah-irahan *Aku Kudu Piye?* saha *Pepesthen*, (7) mandhiri, wonten ing cariyos cekak kanthi irah-irahan *Aku Kudu Piye?* saha *Wesi Aji*, (8) raos pingin mangretos, wonten ing cariyos cekak kanthi irah-irahan *Kaya Orong-Orong Kepidak*, *Wesi Aji*, saha *Ledhek Srigenter*, (9) tresna ibu pertiwi, wonten ing cariyos cekak kanthi irah-irahan *Aku Kudu Piye?*, saha *Reuni*, (10) ngormati *prestasi*, wonten ing cariyos cekak kanthi irah-irahan *Pepesthen*, *Aku Kudu Piye?*, saha *Pakdhe Magister*, (11) grapyak/*komunikatif*, wonten ing cariyos cekak *Ngoyak Pat Likur Jam*, *Dhuh Gusti*, saha *Aku Kudu Piye?* (12) ngaruhaken *sosial*, wonten ing cariyos cekak *Sasedane Ibu*, *Dhuh Gusti*, *Aku Kudu Piye?*, *Wesi Aji*, saha *Ledhek*

Srighenter, (13) tanggel jawab, wonten ing cariyos cekak *Mumet Sirahku*, saha *Aku Kudu Piye?*.

Saking asil punika, katon bilih piwulang pendhidhikan *karakter* ing cariyos-cariyos cekak *rubrik Mekarsari SKH Kedaulatan Rakyat edisi Januari – Maret 2013 relevan* kalihan isi pendhidhikan *karakter* Badan Penelitian dan Pengembangan Pusat Kurikulum Kementerian Pendidikan Nasional. Ateges piwulang pendhidhikan *karakter* ing cariyos cekak *rubrik Mekarsari SKH Kedaulatan Rakyat edisi Januari – Maret 2013* kalihan isi pendhidhikan *karakter* Badan Penelitian dan Pengembangan Pusat Kurikulum Kementerian Pendidikan Nasional punika jumbuh.

E. DUDUTAN

Adhedhasar data saha asil panaliten, mila saking panaliten punika saged dipunpendhet dudutan kados makaten (1) ing cariyos-cariyos cekak *rubrik Mekarsari SKH Kedaulatan Rakyat edisi Januari – Maret 2013* punika wonten tiga welas wujud piwulang pendhidhikan *karakter* ingkang sumebar ing sewelas cariyos cekak. Nanging boten kapanggihaken piwulang pendhidhikan *karakter* ing setunggal cariyos cekak, inggih punika cariyos cekak “Anakku”. Piwulang pendhidhikan *karakter* ingkang kapanggihaken inggih punika *religius*, jujur, tepa selira, dhisiplin, sregep nyambut damel, kagungan cipta-ripta (*kreatif*), mandhiri, raos pengin mangretos, tresna ibu pertiwi, ngurmati *prestasi*, grapyak/komunikatif, ngaruhaken *sosial*, saha tanggel jawab. Piwulang pendhidhikan *karakter* ingkang paling kathah inggih punika piwulang

pendhidhikan *karakter* ngaruhaken *sosial*, wonten sanga saking seket enem nomor data, (2) cariyos cekak ing *rubrik Mekarsari SKH Kedaulatan Rakyat edisi Januari – Maret 2013* ingkang ngewrat piwulang pendhidhikan *karakter* ingkang paling kiyat inggih punika cariyos cekak “Aku Kudu Piye?”. Cariyos cekak kasebat gadhah piwulang pendhidhikan *karakter* kanthi jumlah data paling kathah, inggih punika sanga piwulang pendhidhikan *karakter* saha gangsal welas nomor data, (3) piwulang pendhidhikan *karakter* ingkang wonten ing cariyos-cariyos cekak *rubrik Mekarsari SKH Kedaulatan Rakyat edisi Januari – Maret 2013* wiyos kanthi cara maneka warni. Wonten ingkang ketingal liwat pocapan saha tumindakipun paraga, *narasi* pangripta, saha kadadosan ing cariyos cekak.

Piwulang-piwulang pendhidhikan *karakter* ing cariyos-cariyos cekak *rubrik Mekarsari SKH Kedaulatan Rakyat edisi Januari – Maret 2013*, saha sewelas cariyos cekak ing *rubrik Mekarsari SKH Kedaulatan Rakyat edisi Januari – Maret 2013* punika *relevan*, ateges jumbuh kalihan isi pendhidhikan *karakter* Badan Penelitian dan Pengembangan Pusat Kurikulum Kementerian Pendidikan Nasional. Jalaran saking wolulas piwulang pendhidhikan *karakter* Kemendiknas wonten tiga welas piwulang ingkang kewrat ing cariyos-cariyos cekak *rubrik Mekarsari SKH Kedaulatan Rakyat edisi Januari – Maret 2013*, saha saking kalih welas cariyos cekak, wonten sewelas ingkang ngewrat piwulang pendhidhikan *karakter*.

Cariyos cekak punika boten namung ngaturaken cariyos, nanging

ugi gadhah piwulang-piwulang pendhidhikan *karakter* ingkang ageng paedahipun. Panaliten punika ugi saged nambah *referensi* cariyos cekak ingkang saged kaginakaken ing pamulangan Basa Jawa. Cariyos-cariyos cekak ing *rubrik Mekarsari SKH Kedaulatan Rakyat* saged kaginakaken minangka *media* utawi pirantos pamulangan ingkang isinipun gampil dipunpahami, nanging ngewrat kathah piwulang-piwulang ingkang manpangat.

Panaliten punika ugi saged nambah wawasan bab sastra Jawa, mliginipun piwulang pendhidhikan *karakter* ingkang kewrat. Mugi-mugi panaliti sanesipun saged nglampahi panaliten sastra Jawa kanthi ngginakaken gegaran teori ingkang enggal, satemah saged kalampahaken ing pagesangan, mliginipun masarakat.

Karya sastra Jawa saged nyaosi paedah saha manpangat kangge pamaosipun. Saben karya sastra Jawa, mliginipun cariyos cekak, boten saged ucul saking pambijinipun pamaos. Panaliten punika minangka panyaruwe bab boboting sastra. Panyaruwe saha pamrayogi ingkang binangun, kedah ndamel panyerat langkung gumgregah saha rikat kangge ndamel karya sastra ingkang langkung sae salajengipun.

KAPUSTAKAN

- Arikunto, Suharsimi. 1997. *Prosedur Penelitian Suatu Pendekatan Praktek*. Jakarta: Rineka Cipta.
- Azwar, Saifudin. 2011. *Reliabilitas dan Validitas*. Yogyakarta: Pustaka Pelajar.
- Endraswara, Suwardi. 2011. *Metodologi Penelitian Sastra*.

- Yogyakarta: Pustaka Widyatama.
- Herfanda, A. Y. 2008. "Sastra sebagai Agen Perubahan Budaya" dalam *Bahasa dan Budaya dalam Berbagai Perspektif* (ed. Anwar Effendi). Yogyakarta: FBS UNY dan Tiara Wacana.
- Heryanto, Ariel. 1985. *Perdebatan Sastra Kontekstual*. Jakarta: CV. Rajawali
- Kementerian Pendidikan Nasional, Badan Penelitian dan Pengembangan, Pusat Kurikulum. 2011. *Panduan Pelaksanaan Pendidikan Karakter*. Jakarta: Kementerian Pendidikan Nasional.
- . 2010. *Pengembangan Pendidikan Budaya dan Karakter Bangsa*. Jakarta: Kementerian Pendidikan Nasional.
- Khan, Yahya. 2010. *Pendidikan Karakter Berbasis Potensi Diri*. Yogyakarta: Pelangi Publishing.
- Kleden, Ignas. 2004. *Sastra Indonesia dalam Enam Pertanyaan: Esai-esai Sastra dan Budaya*. Jakarta: Pustaka Utama Grafiti.
- Latif, Yudi. 2009. *Menyemai Karakter Bangsa: Budaya Kebangkitan Berbasis Kesastraan*. Jakarta: PT. Kompas Media Nusantara.
- Lubis, Hamid Hasan. 1994. *Glosarium Bahasa Indonesia*. Bandung: Angkasa.
- Moleong, Lexy J. 1995. *Metodologi Penelitian Kualitatif*. Bandung: PT. Remaja Rosdakarya.
- Sayuti, Suminto A. 2000. *Berkenalan dengan Prosa Fiksi*. Yogyakarta: Gama Media.
- Sedyawati, Edi dan Sapardi Djoko Damono. *Seni dalam*

- Masyarakat Indonesia*. Jakarta: PT. Gramedia
- Sumardjo, Jacob & Saini K.M. 1997. *Apresiasi Kesusastraan*. Jakarta: Gramedia.
- Suyanto. 2009. *Urgensi Pendidikan Karakter*. Jakarta: Direktorat Jenderal Manajemen Pendidikan Dasar dan Menengah.
- Suyanto, Edi. 2012. *Perilaku Tokoh dalam Cerpen Indonesia*. Bandar Lampung: Universitas Lampung.
- Tarigan, Henry Guntur. 1985. *Prinsip-Prinsip Dasar Sastra*. Bandung: Angkasa.
- Teeuw, A. 1984. *Sastra dan Ilmu Sastra: Pengantar Teori Sastra*. Jakarta: Pustaka Jaya
- Widayat, Afendy. 2011. *Teori Sastra Jawa*. Yogyakarta: Kanwa Publisher.